

ETİYOPYA'DA TPLF'NİN DÜŞÜŞÜ

Dr. Serhat Orakçı

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. "Etiyopya'da TPLF'nin Düşüşü". İNSAMER, 09.12.2020.

Analiz

Etiyopya Eritre'nin bağımsızlığını savunan ayrılıkçı silahlı gruplarla 30 yıl (1961-1991) bilfiil savaştı. Bu mücadele 1991 yılından sonra Eritre'yi bağımsızlığa taşıırken Etiyopya'yı da rejim değişikliğine götürdü. Marksist-Leninist Derg (komite) rejimi yıkılırken ülkedeki bazı büyük etnik birimlerin temsil edildiği tek parti koalisyonu *Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front* (EPRDF) iktidara yükseldi. EPRDF içinde Tigray, Amhara, Oromo ve Güney Etiyopya halklarını temsil eden dört parti yer aldı ve çok geçmeden ülkede federal anayasa kabul edildi. Bütün bu geçiş sürecine damgasını vuran belirleyici güç ise, Tigray Halkı Özgürlük Cephesi (*Tigray People's Liberation Front-TPLF*) oldu. Bu nedenle 1991 yılından 2018'e kadar süren EPRDF iktidarına esasında bir nevi Tigray iktidarı olarak da bakılıyordu.

80'in üzerinde etnik grubun yer aldığı 110 milyon nüfuslu Etiyopya'da bugünlerde

ordu, ülkenin kuzeyindeki Tigray bölgesinde hükümet/devlet ile çatışan TPLF ile bilfiil savaş hâlinde. 4 Kasım'da başlayan askerî operasyon son aşamasına girerken Tigray bölgesinin kalabalık nüfuslu başkenti Mekele'de federal hükümet güçleri kontrolü sağladıklarını duyurdu. TPLF'nin liderliğini yürüten Debretsion Gebremichael ise mücadelelerinin sonuna kadar süreceği yönünde açıklamalar yaparak gerilla taktiklerine döneceğinin sinyallerini verdi. Tigray bölgesinden Sudan'a ise yaklaşık bir aydır mülteci akını devam ediyor. Bu ay içerisinde Tigray'dan Eritre'nin başkenti Asmara'yı hedef alan füze atışları da gerçekleştirildi. Ülkede büyük bir iç savaş ya da bölgesel savaşın patlak verebileceği korkusu sık sık dile getirilir oldu.

Tigray bölgesi Etiyopya'nın tarihî hafızasını temsil eden yerlerin başında geliyor. Uzun bir imparatorluk ve devlet geleneğinin bulunduğu

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

ülkenin bu bölgesinde, Mekele ve Aksum gibi tarihî şehirler de yer alıyor. Tigray halkının nüfusu ise ülke nüfusunun sadece %6'sını teşkil ediyor (%35 Oromo, %27 Amhara, %6 Somali, %4 Sidama, %20 diğer etnik gruplar). Gerilla mücadelesine uygun engebeli ve dağlık bir topografyanın hâkim olduğu Tigray kuzeyde Eritre, batıda Sudan, güneyde Amhara bölgesi ve doğuda Afar bölgesiyle çevrelenmiş bir hâlde. Deniz bağlantısı olmayan bu bölgenin nefes alması ancak Eritre, Sudan ya da Addis Ababa üzerinden kurduğu ilişkilerle mümkün olabiliyor.

Tigray bölgesinde politik, askerî ve ekonomik gücü temsil eden TPLF'nin ortaya çıkışı ve Etiyopya'da iktidara yükselişi ise Soğuk Savaş şartlarıyla çok yakından ilişkili. 1974 yılında Batı müttefiki İmparator Haile Selassie'yi deviren Derg rejiminin Marksist-Leninist eğilimi nedeniyle Sovyetler Birliği'ne yaslanması, Batı Bloğu için pek iç açıcı bir siyasi-askerî gelişme olmamıştı. Derg rejimini yıpratmak ve ortadan kaldırmak için ayrılık peşindeki Eritre ayaklanması Batı'ya iyi bir fırsat sunuyordu. Küçük bir öğrenci oluşumunun ellerine silah almasıyla başlayan TPLF hareketinin etkili bir güce dönüşmesi, Meles Zenawi liderliğinde Eritre'deki *Eritrean's People's Liberation Front* (EPLF) ile iş birliğine gitmesiyle mümkün oldu. Eritre'de askerî eğitimler alan grup, önce Tigray bölgesindeki muadillerini bertaraf etti, daha sonra da yönünü Addis Ababa'ya çevirdi. Bu süreçte Derg rejimini yıkma adına Batı Bloğu da TPLF'ye desteğini esirgemedi. Etnik güç merkezli bu oluşum, gizli Batı desteği ile Derg rejimine karşı silahlı mücadelede cephe üstüne cephe kazanarak Addis Ababa'ya kadar dayandı.

Bu dönemdeki (1980'lerin ortaları) ilginç olaylardan biri de Etiyopya'nın kuzey bölgelerinde yaşanan kıtlık sebebiyle Batı metropollerinde İngiliz şarkıcı Bob Geldof önderliğinde düzenlenen *Live Aid* yardım konserleriydi. Daha sonraki yıllarda BBC'den Martin Plaut'un imzasıyla yayımlanan bir raporda, yardım konserlerinde toplanan milyon dolarların TPLF altında çalışan *Relief Society of Tigray* (REST) adlı bir kuruma gıda alımı

için aktarıldığı ancak örgütün bu para ile silah temin etme yoluna gittiği yazılıyordu.¹ Daha sonra kampanya organizatörlerinin tepkisiyle karşılaşan BBC, söz konusu rapor nedeniyle özür dilemek ve ekstra açıklama yapmak durumunda kaldı. Özetle 1984 yılında yaşanan gıda krizinin TPLF ve onun uzantısı REST'e yeni kapılar açtığı söylenebilir. Bu yapıyı analiz eden John Young'a göre kriz, örgütün uluslararası izolasyonunu sonlandırırken aynı zamanda mücadelesinin duyulmasına da olanak sağlamıştır.²

Ülkede Derg rejiminden çok çekmiş diğer etnik grupları da yanına alarak daha büyük bir koalisyon (EPRDF) kuran TPLF, sonunda Sovyet yanlısı rejimi yıkmayı başardı. Soğuk Savaş'ın son yılları olması nedeniyle Sovyetler Derg rejimini ayakta tutabilecek lojistik desteği sağlayabilecek durumda da değildi. İş başına gelen yeni hükümet 1994 yılında federal bir anayasa yürürlüğe koydu. Ülkede EPRDF koalisyonu iktidarı da böylece başlamış oldu. Makerere Üniversitesi'nden Prof. Mahmood Mamdani'ye göre, Zenawi'nin etnik fedarizme yaslanan 1994 anayasasındaki millet, milliyet ve halk tanımları, Stalin'in tanımlamalarına oturuyordu; bu nedenle Etiyopya'daki ulus sorununa Orta Asya'daki gibi Sovyet tarzı bir çözüm bulunmuş oluyordu.³

EPRDF koalisyonu TPLF ile özdeşleşirken TPLF de Meles Zenawi ile özdeşleşmişti. Somali halkının ve daha pek çok etnik grubun iktidar koalisyonu dışında tutulduğu bu yıllarda, Etiyopya kısmi bir toparlanma yaşasa da Zenawi dönemi de insan hakları ihlallerinin devam ettiği, muhalif oluşumların bastırıldığı, gazetecilerin tutuklandığı, ülke yönetimindeki kilit görevlere Tigray ve Amhara kökenli yöneticilerin getirildiği bir dönem olmuştu. Etnisiteye dayalı ayrımcı politikalar sonucunda da yeni bir huzursuzluk alanı olarak Somali ve Oromo bölgesel isyanları ortaya çıkmıştı. 1998 yılında Etiyopya, komşusu Eritre ile sınır anlaşmazlıkları yüzünden yeniden savaşa tutuştu. İki yıl süren savaşın ardından çatışmalar sona erse de Etiyopya-Eritre küslüğü devam etti.

Amerika'nın radikal İslami gruplarla mücadele kisvesi altında Somali'de iş birliği yaptığı en güçlü müttefiklerinden biri olan Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi'nin 2012 yılında ani ölümü, ülkede bugün yaşanan iç karışıklıkların başlangıç noktası olarak görülebilir. Oluşan güç boşluğu ve EPRDF içindeki ittifakın kırılma hâle gelmesiyle Etiyopya'da peş peşe kritik gelişmeler yaşanmaya başladı. Zenawi'nin ardından başbakanlık görevine getirilen Hailemariam Desalegn 2015 yılında patlak veren Oromo protestolarını sert bir şekilde bastırmaya çalıştı ancak artan toplumsal huzursuzluk nedeniyle Desalegn, 2018 yılında görevinden istifa etmek zorunda kaldı. Nisan 2018'de başbakanlık makamına liberal ve demokrat bir görünüme sahip olan Oromo kökenli Abiy Ahmed Ali getirildi. Yeni başbakanın ilk icraatlarından biri, Eritre ile Etiyopya arasında uzun zamandır devam eden küslüğü sona erdirmek oldu. Bu girişimiyle Nobel Barış ödülüyle taçlandırılan Abiy Ahmed, barış söylemleri eşliğinde Batılı çevrelerin göz bebeği hâline geldi.

Ne var ki Abiy Ahmed Ali iktidarının başlamasının hemen ardından ülkede yaşanan önemli gelişmelerden biri, Amhara bölgesindeki yerel idareyi devirmeye yönelik darbe teşebbüsüydü. Genelkurmay Başkanı'nın ülkenin başkenti Addis Ababa'da başından vurularak katledilmesiyle sonuçlanan bu girişim kısa sürede bastırılrsa da bu olay, Abiy Ahmed'e yönelik itirazların ciddiyetini gösteriyordu. Abiy Ahmed yeni hamlelerle Tigray unsurlarını kritik görevlerden uzaklaştırırken EPRDF'yi de feshederek yerine daha geniş tabanlı bir koalisyon partisi olan Prosperity Party'yi (Refah Partisi) kurdu. Bu hamle elbette ki TPLF'nin 1991'den itibaren

ülke siyasetindeki belirleyiciliğinin ortadan kaldırılmasına işaret ediyordu.

TPLF yeni koalisyon içinde yer almazken Abiy Ahmed-TPLF gerilimi günden güne tırmandı. 27 yıldır öyle ya da böyle iktidarda yer alan TPLF'nin bugüne kadar elde ettiği ekonomik ve siyasi kazanımlar ilk kez tehlike altındaydı. *Foreign Policy* dergisinde çıkan Kassahun Melesse imzalı bir değerlendirmede, Abiy Ahmed ile TPLF arasında esasında milyar dolarlık ülke ekonomisini, kaynaklarını ve dış yardımlarını yönetmeyle ilgili bir çekişme yaşandığına dikkat çekiliyordu.⁴

Ülkede yapılması planlanan genel seçimlerin Covid-19 salgını nedeniyle ertelendiğinin açıklanması, Abiy Ahmed-TPLF gerilimini daha üst bir noktaya tırmandırdı. Bu karara itiraz eden TPLF, geçtiğimiz eylül ayında seçim komisyonu oluşturarak seçim bölgesel düzeyde gerçekleştirdi ve akabinde %98,5 oy oranıyla bölgesel seçim zaferini ilan etti. Bazı yorumlara göre bu girişim bir nevi otonom bölgenin *self-determinasyon* ilanıydı. Federal hükümet seçim sonucunu tanımadı ve yapılan seçimlerin anayasaya aykırı olduğunu açıkladı.⁵ TPLF'nin Etiyopya ordusunun Tigray bölgesinde bulunan Kuzey Karargâhına el koyarak buradaki mühimmatı ve askerleri ele

geçirmesi, federal hükümet açısından bardağı taşıran son damla oldu ve bilindiği gibi bölgedeki TPLF unsurlarının temizlenmesi için kapsamlı bir askerî operasyonun düğmesine basıldı.

Etiyopya'da yaşanan bu son gelişmeler bizi Afrika kıtasını yakından ilgilendiren köklü bir sorunu yeniden düşünmeye davet ediyor. Buna göre kıta ülkeleri temelde ülkesel birlik ve bütünlüğü sağlasalar da etnik çeşitliliği yönetebilme ve farklı toplulukları ortak

*Afrika kıtası
ülkeleri temelde
ülkesel birlik
ve bütünlüğü
sağlasalar da
etnik çeşitliliği
yönetebilme
ve farklı
toplulukları
ortak bir
millî kimlik
çatısı altında
toplayabilme
konusunda
sıkıntı yaşıyor.*

bir millî kimlik çatısı altında toplayabilme konusunda sıkıntı yaşıyor. Hassas ayarlamalar gerektiren bu zorlu görev, bir tür sıkışmaya sebep oluyor. Oysa ki bir yandan sosyal tabanı elverdiğince geniş bir ulus oluştururken bir yandan da etno-millî duygulara alan açarak mevcut çeşitliliği kırıp dökmeden muhafaza edebilmek gerekiyor. Bu durumun başarılı örnekleri maalesef çok fazla görülüyor. Afrika kıtasında Darfur, Somaliland, Batı Sahra, Ambozonya gibi bölgesel sorunların çokluğu, etnik kimliklerin küreselleşme ve milliyetçilik gibi olgulara rağmen önemini hâlâ koruduğunun bir göstergesi. Bu noktada Ali Mazrui'nin etnisitenin Afrika halkları için en önemli kolektif kimlik belirleyeni olduğu tespitini hatırlamakta

yarar var;⁶ zira Etiyopya'da yaşananlar da bu tespiti doğrular mahiyette

Bugün Etiyopya'da oluşan atmosfer, uzun süredir Etiyopya siyasetinde kilit rol oynayan TPLF'nin askerî bir operasyonla güçten düşürülmesine işaret ediyor. Sert söylemlerini sürdüren ve merkezden kırsala çekilmek zorunda kalan TPLF -ironik biçimde- başladığı noktaya geri dönmüş oldu. Bu krizin seyri bundan böyle öncelikle yerel ve bölgesel dinamiklerin etkisinde şekillenecek gibi görünüyor. TPLF üstlendiği mücadeleyi belki bir süre daha sürgünde devam ettirebilir ya da Tigray milliyetçiliği başka bir form üzerinden kendini yeniden inşa edebilir. Ne var ki şimdilik federal hükümet mücadeleyi kazanmış görünüyor.

Sonnotlar

- ¹ Peter Horrocks, "Bob, Band Aid and how the rebels bought their arms", *BBC World Service*, 6 Mart 2010, <https://www.bbc.co.uk/blogs/theeditors/2010/03/ethiopia.html>
- ² John Young, "The Tigray People's Liberation Front", *African Guerrillas (Ed: Christopher Clapham)* içinde, Kampala, 1998, s. 46.
- ³ Mahmood Mamdani, "The Trouble with Ethiopia's Ethnic Federalism", *The New York Times*, 3 Ocak 2019, <https://www.nytimes.com/2019/01/03/opinion/ethiopia-abiy-ahmed-reforms-ethnic-conflict-ethnic-federalism.html?auth=login-email&login=email>
- ⁴ Kassahun Melesse, "Tigray's War Against Ethiopia Isn't About Autonomy. It's About Economic Power", *Foreign Policy*, 19 Kasım 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/11/19/tigray-tplf-war-against-ethiopia-abiy-ahmed-isnt-about-autonomy-its-about-economic-power/>
- ⁵ Samuel Getachew, "A controversial regional election win in Ethiopia has raised the stakes for its federal system", *Quartz Africa*, 13 Eylül 2020, <https://qz.com/africa/1902614/ethiopia-tigray-tplf-party-wins-controversial-election/>
- ⁶ Ali Mazrui, *Afrikalılar*, (Çev. Yusuf Kaplan), İstanbul: İnsan Yayınları, 1992, s. 194.